

dr Benon Gaziński
Instytut Nauk Politycznych
Wydział Nauk Społecznych
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski
w Olsztynie

AUTOREFERAT

1. Imię i nazwisko: **Benon Gaziński**
2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe/artystyczne z podaniem nazwy, miejsca i roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej:

Dyplom (z wyróżnieniem) ukończenia studiów magisterskich w roku 1976:
Akademia Ekonomiczna w Poznaniu, Wydział Handlowo-Towaroznawczy.

Stopień doktora uzyskany na Akademii Rolniczo-Technicznej w Olsztynie w roku 1980; rozprawa doktorska: „Możliwości produkcji żywności w świetle postępu naukowo-technicznego”. Promotor: prof. dr hab. Bogusław Imbs.

3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych:

01. 10 1979 – 30. 06.2001 Instytut Ekonomiki i Organizacji Rolnictwa,
Akademia Rolniczo-Techniczna w Olsztynie
01. 07. 2001 – (nadal) Instytut Nauk Politycznych, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie.

4. Wskazane osiągnięcia wynikające z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65, poz. 595 ze zm.):

- a) tytuł osiągnięcia naukowego/artystycznego:

Monotematyczny cykl publikacji:

Polityka rolna i rozwój obszarów wiejskich w kontekście przemian społeczno-gospodarczych oraz procesów integracyjnych (na przykładach Indii, Polski i Unii Europejskiej)

- b) (autor/autorzy, tytuł/tytuły publikacji, rok wydania, nazwa wydawnictwa):

Spis treści

I.	Działalność naukowo-badawcza	3
II.	Działalność dydaktyczna	15
III.	Działalność organizacyjna	
1	Członkostwo w stowarzyszeniach naukowych	17
2.	Przedsięwzięcia w zakresie współpracy międzynarodowej	17
IV.	Uczestnictwo w międzynarodowych projektach badawczych i naukowo-dydaktycznych	19
V.	Redakcja książek	22
VI	Staże i stypendia zagraniczne	24

I Działalność naukowo-badawcza

Moja działalność naukowo-badawcza obejmuje 155 publikacji (zob. „Wykaz osiągnięć w pracy naukowej”). Z tej liczby 87 uznać można za oryginalne prace twórcze. Wśród pozostałych 68 opracowań naukowych siedem stanowią podręczniki, skrypty i leksykony a 31 to recenzje książek.

W zdecydowanej większości są to prace, których jestem wyłącznym autorem – współautorzy występują jedynie w przypadku 24 z nich. Zostały one opublikowane w różnorodnych krajowych i zagranicznych wydawnictwach i czasopismach naukowych. Część z nich wydana została w językach obcych – 26 w j. angielskim, trzy – po rosyjsku i jedna – po francusku. Ukazały się one drukiem w następujących państwach: Belgia, Grecja, Holandia, Indie, Litwa, Niemcy, Norwegia, Polska, Rosja, Rumunia, Węgry i Wielka Brytania.

W mojej działalności naukowej wyodrębnić można dwa najważniejsze nurty zainteresowań badawczych (główne grupy tematyczne):

1. Polityka rolna i rozwój obszarów wiejskich w kontekście procesów integracyjnych w świecie
2. Unia Europejska: historia – gospodarka – polityka.

Zgodnie z tym podziałem, do pierwszej grupy zakwalifikować można 88 pozycje wydawnicze, a 57 – do drugiej (w dziesięciu pozostałych podejmowana jest różnorodna tematyka). Należy jednak wyjaśnić, że problematyka ta się przenika i kontury podziału niesą ostre – niektóre z artykułów, jak te dotyczące wspólnej polityki rolnej, mogą być zatem zakwalifikowane tak do pierwszej, jak i do drugiej grupy.

Uwzględnione w wykazie publikacje powstawały w różnym czasie, w różnych też okresach moich doświadczeń zawodowych oraz zainteresowań badawczych – często reprezentuję w nich podejście interdyscyplinarne, czy nawet odznacza się ono pewną transdyscyplinarnością – wykraczam bowiem niekiedy poza ramy tej, czy innej dyscypliny naukowej, gdyż moim celem jest możliwie najpełniejsze i najbardziej wszechstronne poznanie badanego zjawiska czy procesu, dążenie do pewnej syntezy. Część moich publikacji traktuję też jako swego rodzaju pomost, ułatwiający wzajemne zrozumienie i dialog badaczom różnych dziedzin – jednym z tego przejawów jest publikowanie w różnorodnych czasopismach naukowych, czy monografiach.

W podejściu do zjawisk społecznych i politycznych uważam za przydatne podstawy nauk przyrodniczych oraz ekonomicznych, gdyż to one częstokroć są podłożem wielu procesów poznawanych i opisywanych przez politologów. Synergia, homeostaza, czy zdolności adaptacyjne opisują funkcjonowanie systemów biologicznych. Są one również bardzo przydatne w rozumieniu zjawisk społeczno-politycznych. Różnica pomiędzy strefą wolnego handlu a unią celną miała olbrzymie konsekwencje polityczne – zadecydowała o przystąpieniu Wielkiej Brytanii do Wspólnot Europejskich z wieloletnim opóźnieniem.

Ponad połowa z recenzji książek, uwzględnionych w „Wykazie osiągnięć naukowych”, dotyczy wydawnictw w języku angielskim, trudniej dostępnych dla polskiego czytelnika, zwłaszcza w poprzednim okresie społeczno-gospodarczym oraz w pierwszych latach transformacji systemowej. Warto tutaj zwrócić uwagę na omówienia kolejnych *World Labour Report*, Międzynarodowej Organizacji Pracy w Genewie – przyczyniły się one do podjęcia decyzji o szerszym ich udostępnieniu ogółowi zainteresowanych poprzez publikowanie kolejnych raportów już w polskim przekładzie. Dość podobne znaczenie miały recenzje *World Food Report*, publikowane przez FAO. Publikacje te są przejawem indywidualnych zainteresowań, potwierdzonych moim kontaktem z literaturą światową (raporty te otrzymywałem wprost z Rzymu i Genewy, a po ich wykorzystaniu – i opublikowaniu recenzji – przekazywałem je do bibliotek).

Mój dorobek obejmuje również siedem ważniejszych (niepublikowanych) raportów z badań – w każdym jednak przypadku były one podstawą wielu publikacji. Ponadto pod moją redakcją opublikowanych zostało sześć prac zwartych.

Odrębną pozycję stanowią, w liczbie ponad dwustu, artykuły popularnonaukowe i publicystyczne. Zamieszczam je wykazie, gdyż stanowią one udokumentowanie mojej wieloletniej działalności upowszechnieniowej, szczególnie intensywnej w okresie przygotowania Polski do członkostwa w Unii Europejskiej. Potwierdzeniem tego jest to, że ok. $\frac{3}{4}$ tych publikacji dotyczy integracji europejskiej oraz polityki rolnej i rolnictwa światowego w kontekście członkostwa Polski w UE. Artykuły te były również, i to niejednokrotnie, pomocą w przygotowywaniu wykładów, szkoleń oraz późniejszych referatów konferencyjnych i publikacji naukowych.

W wykazie publikacji nie uwzględniono kilkudziesięciu artykułów dotyczących zagadnień ściśle ekonomicznych i rolniczych z pierwszych lat mojej pracy zawodowej – zagadnienia te stanowiły wtedy istotny wątek moich zainteresowań, zarzucony jednakże w latach późniejszych. W wykazie publikacji upowszechniających naukę pominięte zostało również ok. 70 omówień artykułów obcojęzycznych opublikowanych w miesięczniku PAP „Rolnictwo na Świecie” w okresie kiedy należałem do grona stałych współpracowników tego pisma.

Uczestniczyłem w 43 konferencjach i kongresach naukowych za granicą, w kilkunastu krajach, podczas których przedstawiałem swoje prace. Najczęściej byłem ich wyłącznym autorem (współautorzy występowali tylko w 10 pracach). Zdecydowana większość prezentowanych podczas konferencji referatów została opublikowana w materiałach konferencyjnych, czasopismach, bądź też jako rozdziały w książkach.

Do uczestnictwa w konferencjach bywałem kilkakrotnie zapraszany przez Organizatorów, przedstawiając referaty podczas otwarcia obrad, bądź w sesji plenarnej. Pełniłem też funkcję osoby otwierającej dyskusję oraz sprawozdawcy z obrad. Recenzowałem też wybrane referaty przed ich późniejszym opublikowaniem.

W załączonym wykazie ujęto tylko wybrane (począwszy od 2001 roku) konferencje krajowe. Przedstawiłem na nich 22 referaty (dwa – ze współautorami). Wszystkie stanowiły podstawę artykułów naukowych.

Polityka rolna i rozwój obszarów wiejskich w kontekście przemian społeczno-gospodarczych oraz procesów integracyjnych (na przykładach Indii, Polski i Unii Europejskiej) - cykl najważniejszych artykułów

Niniejszy cykl artykułów rozpoczynam nieprzypadkowo od ogólniejszego studium, w którym podejmuję próbę eksplikacji najogólniejszych prawidłowości rządzących rolnictwem oraz rozwojem obszarów wiejskich – mają one bowiem charakter uniwersalny. Upewnia mnie w takim przeświadczeniu to, iż przez kilka lat w początkowym okresie mojej pracy akademickiej zajmowałem się problematyką rolnictwa światowego. Wiele procesów społeczno-politycznych oraz ich uwarunkowań można poznawać na przykładach krajów rozwijających się: znaczenie rynku, stanu infrastruktury, dystrybucji dóbr, wykluczenia społecznego, czy partycypacji w rozwoju społeczności lokalnych. Część z tych zjawisk ilustruję na przykładzie Indii – kraju, który mimo wielu różnic, wykazuje i podobieństwa do doświadczeń państw objętych transformacją systemową (Indie, w warunkach demokracji, eksperymentowały z socjalizmem aż po początek lat 1990.).

Kwestie polskie podejmuję sięgając do pierwszych lat powojennych (po II wojnie światowej), gdyż wówczas formował się nowy system społeczno-gospodarczy rozciągający się na kolejne dziesięciolecia. Kilka prac dotyczy transformacji systemowej, w badaniach

porównawczych na szczególną uwagę zasługują Węgry. Cykl zamykają publikacje dotyczące rozwoju wsi i rolnictwa w warunkach wspólnej polityki rolnej UE oraz innych unijnych narzędzi polityki regionalnej, z uwzględnieniem zasad zrównoważonego rozwoju (*sustainable development*).

1. Gaziński B., *Prawidłowość przemian w rolnictwie. Wprowadzenie do ekonomiki rolnictwa*, Wydawnictwo ART, Olsztyn 1991, s. 140, ISBN 83-85361-81-8.

Punktem wyjścia dla załączonego cyklu prac stanowi pytanie badawcze o przyczyny niedorozwoju społeczno-gospodarczego, skutkującego niedostatkami w pokryciu podstawowych potrzeb bytowych, w tym – niedoborem żywności.

Pytanie takie postawiłem sobie już w początkowym okresie pracy jako nauczyciela akademickiego, w dociekaniach prezentowanych następnie w wykładach i ćwiczeniach z ekonomiki ogólnej, polityki rolnej oraz problemów rolnictwa światowego. Przedstawiłem je w powyżej wymienionym monograficznym opracowaniu, prezentując w nim swoistą propozycję myślenia o rolnictwie i powiązanym z nim rozwoju obszarów wiejskich w kategoriach analizy systemowej – usystematyzowania uwarunkowań rozwoju społeczno-gospodarczego w kręgi powiązanych z sobą czynników decydujących o wynikach gospodarowania – przyrodniczych, dotyczących gospodarstwa bądź zakładu produkcyjnego oraz całego systemu ekonomiczno-społecznego, któremu przypada rola szczególna.

W dociekaniach tych posłużyłem się modelem diagramów kołowych. Inspiracją w powstaniu omawianej koncepcji metodycznej były prace brytyjskiego badacza C. R. W. Speddinga, a w szczególności dwie monografie: *The biology of agricultural systems*, New York – San Francisco 1975 oraz *An introduction to agricultural systems* – London 1979.

Refleksją badawczą, podjętą w tej pracy jest również kwestia typologii i ewolucji systemów rolniczych. Szczególnie inspirujące były tutaj dla mnie prace: F. Duckmana i G. B. Masfielda: *Farming systems of the world*, London 1971, D. B. Grigga: *The agricultural systems of the world. An evolutionary approach*, Cambridge 1974, a z autorów polskich – J. Kostrowickiego: *Zarys geografii rolnictwa*, Warszawa 1973. Zwracam uwagę, iż osiedlenie się przez człowieka (a zatem i powstanie rolnictwa) zapoczątkowało cywilizacyjną rewolucję – to ludy osiadłe przekazywały swój dorobek myśli poprzez posługiwanie się pismem, a postępująca specjalizacja działalności ekonomicznej (rolnicy, rzemieślnicy, kupcy i in.) powodowała umacnianie się kategorii własności oraz rozwój stosunków wymiennych. W ten sposób wykształcały się złożone systemy władzy, od form plemiennych po różnorodne systemy społeczno-gospodarcze, jakie znajdujemy w różnorodnych organizmach państwowych. Ważną obserwacją, ułatwiającą zrozumienie złożoności współczesnego świata jest to, iż zdawałoby się, że odległe formy życia społecznego, jak chociażby rolnictwo wypaleniskowe (*slash and burn agriculture*) oraz koczownictwo są ciągle obecne na niektórych obszarach współczesnego świata.

Zaprezentowane podejście pokazuje dylematy gospodarowania, ciągle aktualne, na które tak w przeszłości, jak i obecnie udziela się różnorodnych odpowiedzi: *jak znajdować właściwe rozwiązania pomiędzy równością a wydajnością* oraz *jak kształtować relacje: państwo (władza publiczna) – rynek*.

Podjęte studia potwierdziły postawione wcześniej pytanie badawcze – niedostatki rozwoju rolnictwa i niedobory podaży żywności nie są najczęściej wynikiem nieprzychylnych człowiekowi warunków naturalnych, braku umiejętności, czy też lenistwa pracujących w tym sektorze osób. Stan rolnictwa i sytuacja żywnościowa oraz rozwój obszarów wiejskich uzależnione bowiem są od całego splotu czynników ekonomicznych i politycznych oraz społecznych (w tym i kulturowych), czyli od tego jak zapewnia warunki rozwoju cały system ekonomiczno-społeczny, w tym polityka prowadzona przez państwo.

Kwestie te przeanalizowano – w końcowej części omawianej pracy – na przykładzie Polski w minionym okresie. Zasadniczą tezą badawczą w tym monograficznym zarysie dziejów rolnictwa jest dominacja czynnika ideologicznego w formowaniu polityki rolnej, modyfikowanego przez zmieniające się realia sytuacji gospodarczej. Przeprowadzone studia wykazały brak sprawnego systemu wiążącego rolnictwo z jego otoczeniem gospodarczym i polityczno-społecznym oraz ideologiczne uwarunkowania polityki gospodarczej, w tym i rolnej. Prowadzona przez całe dziesięciolecie polityka jednoczesnego łączenia stopniowej przebudowy rolnictwa (praktycznie rozumiano przez to jego uspołecznienie) i wzrostu produkcji rolnej okazywały się celami niespójnymi. Wyróżniono trzy fazy prowadzenia takiej polityki: początkowego okresu, w miarę pomyślnego dla gospodarki chłopskiej, z dość dobrymi wynikami w rolnictwie; stopniowego odchodzenia od tego kursu, z coraz wyraźniej narastającymi dążeniami do uspołecznienia rolnictwa (w późniejszym okresie – w formie ukrytej), a następnie pogłębiania się trudności, prowadzących do kolejnego kryzysu gospodarczo-politycznego.

Przedstawiane przez autora wnioski i refleksje, określane przez niektórych odbiorców pracy jako „filozofia rolnictwa”, pozwalają zrozumieć uwarunkowania rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich, ich miejsca w szerszej perspektywie rozwoju społeczno-gospodarczego, z uwzględnieniem problematyki globalnej, w tym także krajów jeszcze do niedawna zaliczanych do trzeciego świata, a dzisiaj – do „wzrastających gospodarek” (*emerging economies*) jak Chiny, czy Indie. Stanowią one również swego rodzaju wprowadzenie do studiów nad wspólną polityką rolną z uwzględnieniem specyfiki polskiego rolnictwa.

2. Gaziński B., *Pomiędzy równością a wydajnością. Dylematy indyjskiej polityki rolnej*, „Acta Academiae Agriculturae ac Technicae Olstenensis”, 489, Oeconomica, 31, Supplementum B, Wydawnictwo ART, Olsztyn 1995, s.120, ISSN 0960-2948.

Jest to – unikalna w języku polskim¹ – monografia przedstawiająca dylematy indyjskiej polityki rolnej od uzyskania przez to państwo niepodległości po lata 1990. XX wieku, kiedy to podjęto reformy rynkowe. Przesłanką poznawczą, która skłoniła do zajęcia się tą problematyką, tylko pozornie odległą od polskiej, jest postawione przeze mnie pytanie badawcze o przyczyny relatywnego zacoferania kraju, wyraźnie pozostającego w cieniu gospodarki chińskiej (pomimo panującego tam reżimu politycznego, gdy Indie są państwem demokratycznym). Odpowiadając na tak postawione pytanie wskazuję, że podstawowymi przesłankami polityki rozwoju Indii, przyjętymi u zarania niepodległości, była, podjęta przez państwo, próba gruntownej reformy stosunków społecznych, zmierzająca do możliwie równomiernego i sprawiedliwego podziału dochodów. Ukształtowany przez J. Nehru, pierwszego charyzmatycznego premiera, system ekonomiczny, pozostał zakrzepły w swej istocie aż po koniec lat 1980. XX wieku. Sięgnięcie do dokumentów trzech pierwszych planów pięcioletnich wskazuje na liczne inspiracje wzorcami radzieckimi – zbieżność okresów planowania z tym znanym z ZSRR i innych krajów RWPG nie jest zatem czymś przypadkowym. To, jak znaczące miejsce przypisywano w polityce państwa planowi centralnemu potwierdza uważna lektura szeregu innych dokumentów, wyznaczających cele rozwoju społeczno-gospodarczego: przewidywano nacjonalizację strategicznych gałęzi gospodarki narodowej; większość produktów żywnościowych objęto maksymalną ceną detaliczną (*maximum retail price*), co oznaczało w praktyce ich administracyjne kształtowanie. Wzorując się na radzieckich doświadczeniach, podjęto nawet próbę

¹ W okresie jej powstawania opublikowana była tylko jedna praca tego rodzaju, o znacznie jednak węższym zakresie badawczym: J. Gudowski, *Polityka kształtowania dochodów ludności wiejskiej a wzrost produkcji rolnej w krajach rozwijających się (na przykładzie Indii)*, Warszawa 1990.

kolektywizacji rolnictwa – zauważając jej destrukcyjne skutki, w porę od niej jednak odstąpiono.

Politykę rolną 40-lecia niepodległych Indii cechowała zatem swego rodzaju sprzeczność pomiędzy równością (*equity*) a wydajnością (*efficiency*) – wykazuje autor. I tak niepowodzenie pierwszego egalitarnego Programu Wspólnot Rozwojowych dało korzystny grunt pod program „Zielonej Rewolucji” o podejściu wręcz przeciwnym, koncentracji środków na wybranych obszarach.

Spektakularny sukces „Zielonej Rewolucji” (nazwą tą określono program upowszechniania intensywnych odmian pszenicy i ryżu na obszarach nawadnianych i nawożonych), któremu towarzyszyły jednak narastające skutki negatywne, takie jak wzrost rozwarstwienia ekonomicznego na wsi oraz rozpiętości w rozwoju poszczególnych regionów, skłaniały – jak wykazuje autor – ku kolejnemu zwrotowi w polityce prowadzonej przez państwo zorientowanemu na egalitaryzm i walkę z ubóstwem (Zintegrowany Program Rozwoju Wsi).

W konkluzji przeprowadzonych studiów, autor stwierdza iż strategiczny cel polityki gospodarczej państwa indyjskiego minionych dziesięcioleci – znalezienie efektywnych dróg rozwoju opartego na sprawiedliwych zasadach i eliminującego ubóstwo – pozostał nieosiągalny. Wzrastająca nieefektywność systemu gospodarczego doprowadziła w końcu do odrzucenia dotychczasowej strategii i podjęcia reform w kierunku gospodarki rynkowej. Stało się tak dopiero na początku lat 1990. XX wieku, w okresie reformatorskich rządów premiera N. Rao – dopiero wtedy z konstytucji indyjskiej usunięto zapis o socjalizmie. Znacząco się do tego przyczyniło odejście od socjalizmu w Europie Środkowej i Wschodniej oraz upadek ZSRR.

3. Gaziński B., *Mahatma Gandhi – Pioneer of Sustainable Rural Development?*, “Annals of the Polish Association of Agricultural and Agribusiness Economists”, 2004, vol.VI, 6, ss. 21-27, ISSN 1508-3535.

Współcześnie narasta potrzeba prowadzenia przez państwo polityki gospodarczej zgodnie z wymogami zrównoważonego rozwoju, szanującego potrzebę ochrony środowiska przyrodniczego oraz w umiejętny sposób korzystającego z lokalnych zasobów naturalnych oraz kapitału społecznego.

W niniejszej pracy sięgam do zapomnianych już w znacznej mierze, poglądów M. Gandhiego dotyczących rolnictwa i rozwoju obszarów wiejskich. Stawiam pytanie badawcze, czy M. Gandhiego uważać można za – używając obecnej terminologii – jednego z pionierów zrównoważonego rozwoju wsi (*sustainable rural development*)². Ta nowatorska myśl postawiona jest już w samym tytule tego studium.

Wskazuję, iż udzielił on radykalnej odpowiedzi na pytanie o przyczyny kolonialnego uzależnienia Indii. Uznał, że elity uległy zachodniemu stylowi życia i modelowi rozwoju: „To nie Anglicy zabrali Indie – myśmy je sami im wydali. Są tutaj nie z powodu swej siły, ale dlatego, że my ich tutaj utrzymujemy”.

Stwierdzam, że tak rozumiana filozofia społeczna zastosowana została przez Gandhiego do zarysowania jego wizji funkcjonowania społeczeństwa. Ład demokratyczny winien mieć podstawy w niewielkich społecznościach lokalnych. Podstawowa jednostką jest zatem wieś, która winna być zarządzana przez wyłaniany w powszechnych wyborach komitet

² Poglądy o przyszłości państwa zarysował M. Gandhi już w 1909 roku w pracy *Hind Swaraj or Indian Home Rule*. W słowie niepodległość odnajduje treść negatywną, gdyż bywa rozumiana jako wolność od koniecznych wręcz samoograniczeń. *Swaraj* łączy dwa człony: „*swa-*” (samo-) i „*-raj*” (stanowienie). *Swaraj* oznacza zatem takie stanowienie o sobie, które polega na przestrzeganiu porządku, dyscypliny, która płynie „od wewnątrz”.

(*panchayat*). Wiejska społeczność winna się rozwijać zatem w oparciu o miejscowe zasoby i o własną pracę³.

Pomimo, iż radykalne poglądy M. Gandhiego brzmią współcześnie utopijnie, pamiętać trzeba o odmiennym kontekście kulturowym. Niektóre aspekty jego filozofii społecznej są moim zdaniem interesujące poznawczo i nadal aktualne. Podkreślanie potrzeby oparcia rozwoju na lokalnych zasobach naturalnych, na pracy własnych społeczności, poszanowanie dla przyrody, troska o zachowanie wysokich standardów etycznych jako warunków trwałego rozwoju, pozwalają na upatrywanie w myśli Gandhiego idei zrównoważonego rozwoju wsi (*sustainable rural development*). Ważne znaczenie dla współczesnych rozważań nad wyzwaniem przyszłości ma też troska Gandhiego o zachowanie dziedzictwa kulturowego, o przetrwanie podstawowych wartości, spajających ludzką społeczność.

4. Gaziński B., *Wizja Jawaharlala Nehru rozwoju gospodarczego niepodległych Indii*, „Humanistyka i Przyrodoznawstwo”, 11, 2005, ss. 151-161, ISSN 1234-4087.

Hipotezą badawczą, przyświecającą tej pracy jest to, że na rozwoju gospodarczym niepodległych Indii zaciążyły na całe dziesięciolecia poglądy J. Nehru. W niniejszym studium nawiązuję do dyskusji nad przyszłością Indii, jaką prowadzili indyjscy przywódcy polityczni jeszcze w okresie kolonialnym oraz u zarania niepodległości. Już na początku XIX wieku zgadzali się w tym, że ich kraj popadł w zastój. Różnili się jednak istotnie w określaniu przyczyn tego „wyradzania się”, jak też w proponowanych środkach naprawczych. W szerokim ujęciu, dwa główne nurty myśli reformatorskiej można określić jako modernistów i krytycznych tradycjonalistów.

Wskazuję na to, iż w swoich zapatrywaniach na przyszłość Indii J. Nehru usiłował, nie bez sprzeczności, wykorzystywać obydwie te nurty, starając się określić tak to co dobre, jak i to co zwyrodniałe w społeczeństwie indyjskim. Uważał, że Indie, „zastygłe” dotąd w hermetycznych okowach, nie uwzględniły jak bardzo zmienił się świat wokół nich i dlatego uległy obcym. Opóźnione w rozwoju, winny zmniejszać cywilizacyjny dystans, ucząc się od społeczeństw zachodnich tego co w nich najlepsze. Zwracam uwagę, że przełożenie tych ogólnych założeń na język praktyczny oznaczało budowanie przyszłości kraju „od góry na dół”, z przyznaniem w tym procesie wiodącego miejsca działaniom podejmowanym przez państwo, a szczególnie przez organy władzy centralnej. Wykazuję, iż w tak określonej strategii rozwoju znaczącą rolę odgrywać miały zatem planowanie centralne oraz rozwój sektora publicznego. Moim zdaniem była to zatem próba połączenia radzieckich wzorców gospodarczych z zaletami brytyjskiego systemu demokratycznego.

Dokonując wszechstronnej interpretacji poglądów J. Nehru, wykazuję, iż strategia ta nie przyniosła korzystnych skutków – pozostawanie przez tego polityka na stanowisku premiera aż do lat 60. zweryfikowało bowiem jego teorie przez praktykę gospodarczą a także po części i polityczną. Nie wypadła ona pomyślnie, a wcześniejsze próby reform, takie jak w okresie trwających krótko rządów premiera Shastri, w pierwszej połowie lat 60. XX wieku, przynosiły połowiczne tylko rezultaty. System gospodarczy zorientowany na indyjską drogę

³ Sformułowane zostają przez Gandhiego cztery zasady: a) *swadeshi*: „każda wioska winna polegać na własnych zasobach, być samowystarczalna i wymieniać z innymi jedynie to, co jest absolutnie potrzebne”; *aparigraha* – dobrowolne ograniczenie potrzeb materialnych i brak przywiązania do rzeczy: „cywilizacja w głębokim sensie tego słowa nie polega na pomnażaniu [dóbr], ale na dobrowolnym ograniczaniu potrzeb. Tylko to prowadzi do prawdziwego szczęścia i do gotowości do służby”; c) znaczenie pracy fizycznej, która zdaniem Gandhiego, nie powinna być całkowicie wyparta przez umysłową, gdyż człowiek potrzebuje fizycznego wysiłku. Podkreśla ona również wrodzoną równość ludzkiej godności. d) *trusteeship* (powiernictwo) – Gandhi odrzuca marksizm. Uważa, że prywatna własność znajduje usprawiedliwienie. Ale właściciel winien czuć się zarządcą swych dóbr dla całego społeczeństwa: „rzecz, która nie została formalnie skradziona, winna być sklasyfikowana jako pochodząca z kradzieży, jeśli ktoś jej w istocie w ogóle nie potrzebuje”.

do socjalizmu przetrwał aż do początku lat 1990., kiedy to Indie podjęły program reform rynkowych.

5. Gaziński B., *Głos wolającego na puszczy. Raport FAO z 1948 roku o polskim rolnictwie*, „Roczniki Narodowego Muzeum Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie”, 2011, Roczn. 28, s. 83-93, ISSN 0137-51-13.

Sięgnięcie po latach tego dokumentu, obecnie już zapomnianego – wskazana tutaj praca jest najobszerniejszą na ten temat – to nie tylko obcowanie z interesującym poznawczo materiałem źródłowym – sprzyja również, zgodnie z maksymą *historia magistra vitae est* refleksji nad dniem dzisiejszym i ułatwia spojrzenie w przyszłość⁴.

Brak danych, aby opublikowany w roku 1948 w Waszyngtonie (bo tam wtedy znajdowała się siedziba agendy ONZ – FAO, przeniesiona w późniejszych latach do Rzymu) *Report of the FAO Mission for Poland*, ujęty w 11 rozdziałów i sporządzony przez grupę międzynarodowych ekspertów, raport znalazł jakiekolwiek odbicie w ówczesnej polityce. Nie spotkał się też on z żadnym odzewem w ówczesnej prasie. Nie dziwi to, gdyż pobyt dwumiesięczny dziesięcioosobowej FAO-wskiej ekipy przypadł na rok 1947, w którym dostrzec już można było wyraźne symptomy zmiany kursu w polityce gospodarczej, wynikającego ze zmiany realiów politycznych w Polsce.

Przestudiowany z perspektywy lat późniejszych raport stanowi bowiem nie tylko diagnozę stanu rolnictwa i niedostatków żywnościowych, będących skutkami niedawnej wojny światowej. W omawianej w tym miejscu pracy zwracam uwagę na – podnoszony wtedy ułomny system finansowania rolnictwa, nadmierne obciążenia wsi podatkami, z których wpływy jedynie w nieznacnej części trafiały do władz lokalnych. Ze strony ówczesnych władz występowała wyraźna tendencja do scentralizowania gospodarki. Przy monopolizacji życia politycznego zawężona została również przestrzeń dla oddolnych inicjatyw społeczeństw lokalnych. Dlatego też ten nie publikowany nigdy w języku polskim dokument, zasługuje na przypomnienie. Poruszone w nim kwestie stanowią bowiem mogą – mimo zmienionych już uwarunkowań systemowych – ciągle aktualną przestrożę dla rządzących.

6. Gaziński B., *Polski handel z Belgią w okresie przedwojennym*, „Acta Academiae Agriculturae ac Technicae Olstenensis. Oeconomica”, 29, 1994, ss. 111-118, ISSN 0860-2948.
7. Gaziński B., *Handel rolny z Belgią w okresie Polski Ludowej i obecne perspektywy*, „Acta Academiae Agriculturae ac Technicae Olstenensis. Oeconomica”, 29, 1994, ss. 119-125, ISSN 0860-2948.

Problematyka ta nie stanowiła dotąd szczególnego zainteresowania badaczy, zapewne z uwagi na oddalenie przestrzenne i to, iż to dość niewielkie państwo nie jest potentatem w europejskich relacjach gospodarczych. Przyjęta perspektywa historyczna przeprowadzonych badań pozwoliła na analizę porównawczą zamkniętych już dwóch okresów: międzywojennego i dziesięcioleci Polski Ludowej – jest to jedyne tego rodzaju studium, znane autorowi. Zwrócono uwagę, że sytuacja pierwszych lat niepodległości może w pewnym stopniu przypominać tę z przełomu lat 80. i 90. XX wieku – wtedy w obydwu tych okresach

⁴ Na przypomnienie zasługują konkluzje raportu co od szans przyszłościowych powojennej Polski. Uważam, że warto je przypomnieć – w kontekście traconych szans kolejnych dziesięcioleci, jak również „nowego otwarcia” ostatniego ćwierćwiecza: *Jako naród są Polacy bardzo inteligentni. Wielu z nich jednak ma niewielkie bądź żadne formalne wykształcenie. W opinii członków Misji gdyby naród polski uzyskał podobne możliwości wykształcenia jak w Europie Zachodniej a gospodarka warunki normalnego pokojowego rozwoju, to świat zostałby zadziwiony wynikami. Zasoby inteligencji nie są jednak właściwie wykorzystywane. Stanowią one dobro o największym znaczeniu, dużo cenniejsze, niż węgiel który w dzisiejszej Polsce jest rabunkowo eksploatowany*.

bowiem uległy gruntownej przebudowie dotychczasowe powiązania handlowe.

Interesującym wynikiem z badań jest to, iż pomimo niezbyt przyjaznych stosunków politycznych i „wojny celnej”, Niemcy w okresie międzywojennym – tak, jak i obecnie – pozostawały największym partnerem handlowym Polski. Dawało się jednak zauważyć dążenie do umacniania więzi handlowych z partnerami bardziej odległymi. Jednym z nich była Belgia. Przeprowadzona została szczegółowa analiza danych statystycznych⁵. Wykazała ona stosunkowo wysoką pozycję Belgii wśród partnerów handlowych Polski – za wyjątkiem roku 1922 i 1928 – kraj ten zawsze plasował się w pierwszej dziesiątce⁶.

Publikacje te są syntetycznym ujęciem wyników badań przeprowadzonych w ramach pierwszej edycji wspólnotowego programu badawczego *Action for the Cooperation in the Field of Economics* (ACE). Na przykładzie Belgii przedstawiono zmiany w relacjach handlowych i ich polityczne uwarunkowania. Raport z tych badań został wysoko oceniony w biuletynie kwartalnym programu ACE.

8. Gaziński B., *Agriculture and Complicated Story of Economic Reforms in Hungary and Poland*, [w:] *Farm Management and Machinery* (ed. Gemtos A.), TEI, Larissa 1992, ss. 51-64.

Zainteresowanie gospodarką węgierską, która doświadczyła podobnego jak Polska eksperymentu społeczno-gospodarczego, jakim był realny socjalizm, stanowi perspektywę dla wnikliwszego rozumienia specyfiki doświadczeń obydwu krajów w okresie transformacji systemowej. Zwracam uwagę na znaczenie dla obydwu krajów doświadczeń roku 1956, kiedy to Węgry zbuntowały się przeciwko dominacji Związku Radzieckiego, co doprowadziło do radzieckiej interwencji. Zapoczątkowane w okresie politycznej „odwilży” reformy gospodarcze okazały się jednak krótkotrwałe. Doprowadziło to do stagnacji gospodarczej. Żadnych korekt w gospodarce nie przyniósł intelektualny bunt roku 1968. W tym samym czasie, w roku 1968, J. Kadar, który doszedł do władzy w wyniku stłumienia zrywu w Budapeszcie, zapoczątkował reformy gospodarcze.

Pogarszające się warunki życia doprowadziły w grudniu 1970 roku do robotniczego protestu, w wyniku którego nastąpiła zmiana ekipy rządzącej. W czasie sprawowania władzy przez E. Gierka zwiększył się zakres swobód demokratycznych, ale próby reformowania gospodarki nie przyniosły większych skutków. Podobnie było też w okresie zrywu „Solidarności”, jak też reform podejmowanych już po stanie wojennym, w połowie lat 1980.

W pracy tej wskazuję, iż Węgry uniknęły w tym czasie poważniejszych wstrząsów politycznych, jak też zmian na szczytach władzy. Bardziej za to konsekwentnie kontynuowały swój program reform gospodarczych.

Omawiane odmienności przyczyniły się do tego, że pierwsze lata transformacji systemowej w Polsce i na Węgrzech przebiegały odmiennie. Demokratyczny przełom w Polsce roku 1989 wynikał w znaczącej mierze z katastrofального stanu, w jakim znalazła się gospodarka stąd też wdrożony został program radykalnych reform, znanych jako „szokowa

⁵ Niestabilna sytuacja polityczna powodowała, że pierwsze oficjalne dane statystyczne objęły tylko listopad i grudzień 1919 roku i dotyczyły jedynie importu. Na publikację pierwszego rocznika handlu zagranicznego (pełna nazwa: *Rocznik Handlu Zagranicznego Rzeczypospolitej Polskiej i Wolnego Miasta Gdańska*) trzeba było czekać aż do roku 1922 (ukazywał się on nieprzerwanie do 1939 roku). Warto nadmienić, że był on publikowany w języku polskim i francuskim. W okresie PRL roczniki statystyczne publikowane były tylko po polsku. Zmiana systemowa spowodowała powrót do publikowania rocznika w dwóch językach, z tym, że francuski zastąpiony został przez język angielski.

⁶ W krótkim okresie czasu, od 1934 do 1936 roku, Belgia znalazła się nawet na trzecim i czwartym miejscu jako największy importer polskich dóbr! W handlu rolnym zdecydowanie dominował eksport – jego relacja do importu z Belgii mieściła się w przedziale od 1 : 5 do 1 : 10, a niekiedy nawet poza niego wykraczała.

terapia”. Zakres swobód obywatelskich był natomiast znacznie większy, niż w innych krajach bloku, ponadto zawarte zostały porozumienia „okrągłego stołu” pomiędzy obozem władzy a opozycją – tempo przemian politycznych w Polsce było zatem wolniejsze i przebiegały one w sposób bardziej ewolucyjny.

Kondycja gospodarki węgierskiej w schyłkowym okresie socjalizmu była znacznie lepsza, niż polskiej, stąd też podejmowane reformy nie były tak radykalne⁷. Inaczej kształtowały się realia polityczne – na Węgrzech od razu przeprowadzone zostały w pełni demokratyczne wybory. I choć zmiana władzy nastąpiła najpierw w Polsce, to Węgry wcześniej zostały uznane jako w pełni demokratyczne państwo – przyjęte zostały zatem do Rady Europy wcześniej, niż Polska.

Studia porównawcze nad przeobrażeniami społeczno-politycznymi obydwu państw nie straciły na swej aktualności i obecnie, w kontekście polityki prowadzonej przez nie w ostatnich latach.

9. Gaziński B., Rutkowska-Rock A.⁸, *Uczestnictwo Polski w międzynarodowym rynku rolnym*, Wydawnictwo ART, Olsztyn 1999, s. 114, ISBN 83-88039-06-7.

Praca ta wpisuje się we współczesne wyzwania międzynarodowych stosunków gospodarczych w okresie transformacji systemowej. W początkowych rozdziałach tego studium zdiagnozowano takie charakterystyczne cechy handlu zagranicznego artykułami rolno-spożywczymi jak: monopol central handlu zagranicznego, administracyjnie ustalane i oderwane od rynkowych relacji kursy wymiany (złoty dewizowy, rubel transferowy), co skutkowało – wobec niewymienialności złotego – odizolowaniem cen na rynku wewnętrznym od cen światowych.

W dalszych częściach pracy wskazano na gruntowne przemiany polskiego handlu zagranicznego artykułami rolno-spożywczymi w warunkach pierwszego dziesięciolecia transformacji systemowej i integracji europejskiej, które umożliwiły podjęcie działalności w tym sektorze przez podmioty prywatne oraz doprowadziły do całkowitej zmiany struktury geograficznej polskiego eksportu i importu, w którym miejsce rozwiązanego RWPG zajęły Wspólnoty Europejskie, a ZSRR – Niemcy.

Praca ta służyła przez kilka lat jako materiał dydaktyczny do z międzynarodowych stosunków gospodarczych, polityki rolnej oraz problemów rolnictwa światowego.

10. Gaziński B., *Twenty years of system transformation vs. European integration*, “AAB Bioflux”, vol. 2 (2), 2010, ss. 187-204, ISSN 2066-7639.

Punktem wyjścia do podjętych przeze mnie studiów była konceptualizacja pojęcia transformacji i integracji politycznej i gospodarczej w odniesieniu do aktualnych zmian w Europie i na świecie⁹. Następnie dokonałem syntetycznego „spojrzenia” na stan rolnictwa w warunkach systemu realnego socjalizmu oraz w okresie transformacji systemowej. Zwróciłem uwagę, że – w przeciwieństwie do pozostałych państw RWPG – rolnictwo polskie weszło w

⁷ Odmienne kształtowała się sytuacja w rolnictwie – dominacja rolnictwa uspołecznionego, szczególnie gospodarstw spółdzielczych, przesądziła o tym, iż zmiany własnościowe w tym sektorze przebiegły na Węgrzech szybko.

⁸ Udział autorów w powstaniu dzieła – po 50 %. Mój udział jako współautora: konsultacje merytoryczne w zakresie przeprowadzenia studium literatury, gromadzenia danych statystycznych oraz metod ich opracowania a także współredagowanie całości tekstu.

⁹ Z bogatej literatury na ten temat zob. A. Czarczyńska, K. Śledziowska, *Teoria integracji europejskiej*, Warszawa 2003 oraz *Globalizacja, integracja, transformacja. Główne problemy globalizacji, integracji europejskiej oraz transformacji politycznej Europy Środkowej i Wschodniej*, red. R. Bäcker, J. Marszałek-Kawa, J. Modrzyńska, Toruń 2003.

okres gwałtownych przeobrażeń lat 90. z dominującym w strukturze własnościowej sektorem indywidualnym, ale w stanie sporego zacofania technologicznego, będącego skutkiem niechętniej temu sektorowi polityki rolnej – przykładowo w okresie sporego wysiłku inwestycyjnego rządów E. Gierka nakłady na 1 hektar w rolnictwie indywidualnym były wielokrotnie niższe, niż w sektorze uspołecznionym, mimo jego niższej efektywności (rzędu 70% sektora chłopskiego).

Pracę zamykają konkluzje dotyczące przeobrażeń rolnictwa w nowej rzeczywistości politycznej ostatniego ćwierćwiecza. Wskazano m. in. na ekspansję polskiego handlu rolnego, która rozpoczęła się już w roku 2003 (dodatknie saldo w obrocie z obszarem UE), poprzedzającym uzyskanie członkostwa i nadal trwa nieprzerwanie. Scharakteryzowano wielki wysiłek modernizacyjny sektora rolno-spożywczego, dzięki któremu Polska stała się regionalnym liderem w eksporcie rolnym oraz zwrócono uwagę na znaczenie środków z budżetu unijnego w tym procesie. Zasygnalizowano kilka trendów w rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich w okresie członkostwa Polski w Unii.

Publikacja ta jest zapisem referatu przedstawionego podczas konferencji, zorganizowanej z okazji 150-lecia istnienia belgijskiej uczelni Agro-Bio-Tech Gembloux, Universite de Liege, z którą łączy mnie trwająca nieprzerwanie przez ponad 25 lat współpraca naukowa. Stanowiła ona forum dyskusyjne nad problemami polityki rolnej państwa w Czechach, Grecji, Polsce, Rumunii i Serbii w dobie transformacji systemowej i integracji europejskiej – w kontekście spodziewanych reform wspólnej polityki rolnej.

11. Chotkowski J., Gaziński B.¹⁰, *Problem of fair competition on the single European market - the case of potato starch*. "Olsztyn Journal of Economics", 6 (1), 2011, ss. 89-98, ISSN 1897-2721.

Jest to dość szczegółowa analiza, która na konkretnym przykładzie wskazuje, że mimo tego, iż integracja rolnictwa polskiego w ramach wspólnej polityki rolnej uznawana jest, nie bez podstaw, za sukces, w wielu przypadkach była ona jednak źródłem istotnych trudności. Jednym z nich było przyznanie Polsce zbyt niskiego poziomu kwot produkcyjnych skrobi ziemniaczanej.

W przeprowadzonych badaniach wykazano, że narzucony Polsce w negocjacjach akcesyjnych poziom kwoty skrobi ziemniaczanej trudny był do pogodzenia obowiązującą na wspólnotowym rynku zasadą uczciwej konkurencji. Ten limit, wynoszący 145 tys. ton pozwala na wykorzystanie istniejących mocy produkcyjnych (na poziomie jedynie ok. 56 – 66%), co skutkuje wyższymi kosztami jednostkowymi (o ok. 9,2%) i skutkowało zmniejszeniem konkurencyjności polskich przetwórców. Zaistniał stan rzeczy trudny do pogodzenia z zasadą uczciwej konkurencji na unijnym rynku, stąd też praca ta stanowiła dobrze umotywowany argument, przemawiający za zmianami obowiązujących rozwiązań, co istotnie nastąpiło kilka lat później.

12. Gaziński B., *Common Agricultural Policy at the Crossroad*, [w:] *Introduction to European Studies* (ed. Adamczyk A., Milczarek D., Zajączkowski K.), Universitas Varsoviensis, Warsaw, 2013, ss. 341-366, ISBN 83-98547-18-X.

Przez redaktorów wymienionej monografii zostałem poproszony, aby przygotować jeden z rozdziałów poświęcony wspólnej polityce rolnej Unii Europejskiej. Wywiązując się z podjętego zadania, nie ograniczyłem się do podręcznikowego opisu historii, narzędzi, czy instrumentów finansowania tej polityki. Zwróciłem uwagę nie tylko na jej sukcesy, ale również i na mankamenty, dociekając ich przyczyn.

¹⁰ Mój udział jako autora w powstaniu dzieła – 50%: współudział w gromadzeniu danych i ich analizie, redakcja całego tekstu a języku angielskim.

Wykazuję, że zachowanie w niezmiennym brzmieniu – mimo upływu ponad 60 lat od podpisania Traktatu Rzymskiego – zapisów art. 39. świadczy nie tyle o ich ciągłej aktualności (w całym traktacie, w ówczesnym brzmieniu nie znajdziemy żadnego odniesienia do środowiska naturalnego), co o bezradności politycznych decydentów, z trudem negocjujących kompromisy, które okazują się półśrodkami wobec dynamicznie zachodzących przemian, tak w samych Wspólnotach, jak i w świecie.

Wychodząc w swych rozważaniach od ogólnie sformułowanych celów i zasad wspólnej polityki rolnej, poddałem krytycznej ocenie doświadczenia dotychczasowych reform w kontekście kolejnych zmian w nowym okresie budżetowym 2014 – 2020. Wyraziłem przy tym pogląd, że podejmowane w ostatnich latach wysiłki, zwierające do dalszych uproszczeń wspólnej polityki rolnej, przynoszą zauważalne konkretne efekty, ale i tak nie są szczególnie imponujące, co wynika ze swoistego „oporu materii”, skrywającego rozbieżności interesów.

W końcowych częściach tego rozdziału rozważam niektóre kwestie związane z rolnictwem i rozwojem obszarów wiejskich w Polsce. Pomimo wskazywanych wielu mankamentów wspólnej polityki rolnej, w tym utrzymujących się nadal znaczących różnic w poziomie płatności bezpośrednich, przypadających na 1 ha użytków rolnych w Polsce i w „starej” Unii, całociowy bilans pierwszego dziesięciolecia członkostwa w Unii jest dla polskiego sektora gospodarki żywnościowej korzystny – potwierdzeniem tego jest m. in. zajęcie pozycji lidera w Europie Środkowej i Wschodniej w eksporcie rolno-spożywczym.

Nie tylko jednak czynniki wewnętrzne, ale i kryzys finansowy oraz zmiany w gospodarce światowej („rynkı wschodzące” – wzrost znaczenia gospodarczego a w następstwie tego i politycznego Chin, Indii i grupy innych państw) powoduje jednak nieuchronność przyszłych bardziej fundamentalnych zmian w prowadzonej polityce.

13. Burny Ph., Gaziński B.¹¹, *The EU membership vs rural development. A case study of Eastern Poland*, [w:] *Strategie gospodarcze i społeczne Unii Europejskiej* (red.. Opolski K., Górski J.), Wydział Nauk Ekonomicznych Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2015, ss. 197-206, ISBN 978-83-63856-19-9.

Podstawowym pytaniem badawczym, jakie zostało postawione w niniejszej pracy jest to w jakim stopniu województwa Polski Wschodniej (w rozumieniu unijnego programu operacyjnego o takiej nazwie: warmińsko-mazurskie, podlaskie, lubelskie, świętokrzyskie i podkarpackie) zmniejszyły dystans rozwoju społeczno-ekonomicznego, dzielący je od reszty kraju. W tym celu przeanalizowano szereg wybranych wskaźników ilustrujących m. in. zmiany PKB, stan bezrobocia, poziom wykształcenia oraz warunki życia ludności. Dokonano porównania danych statystycznych średniej z pierwszych lat członkostwa w UE do danych średnich z trzech lat ostatnich (2011-2013 – badania przeprowadzono wiosną 2015 roku i dane za rok 2014 nie były jeszcze dostępne). Dla potrzeb opisywanych tutaj badań posłużyłem się skonstruowanym przez siebie, oryginalnym wskaźnikiem względnego rozwoju (rgr)¹².

Przeprowadzone studium porównawcze wykazało, że w analizowanym okresie znaczyło się w Polsce relatywnie wysokie tempo rozwoju społeczno-gospodarczego, z tym że nie był on równomierny i zdawał się preferować regiony już relatywnie lepiej rozwinięte.

¹¹ Mój udział jako autora: 75% (studium literatury, zebranie danych, analiza wyników i redakcja tekstu).

¹²
$$rgr = (b : a) / (b_{(PI)} : a_{(PI)})$$

gdzie:: b – średnia dla regionu w okresie końcowym;

a – średnia dla regionu w okresie początkowym;

b_(PI) – średnia dla regionu odniesienia (Polski) w okresie końcowym;

a_(PI) – średnia dla regionu odniesienia (Polski) w okresie początkowym

Rozwój obszarów wiejskich biedniejszych regionów, jak na to wskazuje badany przykład Polski Wschodniej jest jednak czymś bardziej złożonym i nie dającym się zredukować do wybranych makroekonomicznych wskaźników, charakteryzujących poziom PKB, czy stan na rynku zatrudnienia – mimo utrzymywania się tych wskaźników znacznie poniżej średniej krajowej, wskazać można bowiem na niektóre obszary życia społeczno-gospodarczego, w których w badanym regionie nastąpiła względem średniej krajowej zdecydowana poprawa.

14. Gaziński B., *A (successful) story of Poland's transformation and European integration. What can be advised to follow, and what – warned to avoid?*, [w:] *Proceedings. The Advantages and Disadvantages of Economic Crisis*, (red. D. Petropoulos, G. Kyriazopoulos) ICODECON, Kalamata, 2015, ss. 92-103, ISBN 978-618-82146-1-3.

15. Gaziński B., *Poland recast. Agriculture and rural development during a period of the transformation and European integration. An overview*, "AgroLife. Scientific Journal", 2016, nr 5/1, s. 69-82, ISSN 2285-5718.

Punktem wyjścia do podjętych w tych pracach analiz jest pytanie o związek transformacji systemowej z procesami integracji europejskiej w kontekście polityki rolnej i rozwoju obszarów wiejskich w Polsce. Wychodząc od znaczenia słowa „integracja”, dokonałem klasyfikacji procesów integracyjnych na trzy kategorie, zależnie od relacji pomiędzy państwami – wskazałem, że Unię Europejską uznać należy za przykład umownej integracji pomiędzy równorzędnymi partnerami, w której państwa członkowskie dobrowolnie ograniczają część swojej suwerenności na rzecz powoływanych przez nie ponadnarodowych instytucji, którym nadają określone kompetencje oraz uprawnienie do podejmowania – w w granicach obowiązujących rozwiązań prawnych – obowiązujących decyzji.

Następnie rozważam istotę pojęcia „transformacja”, przechodząc do określenia „transformacja systemowa”, odnoszonemu do przemian ostatnich dziesięcioleci w krajach post-socjalistycznych. Zwracam uwagę, że obejmuje ona jednocześnie zarówno przemiany systemu politycznego, jak i gospodarczego – wykazuję zarazem, iż podjęta w Polsce w 1989 roku transformacja systemowa stanowi odwrócenie przemian ustrojowych, narzuconych w pierwszych latach powojennych (stanowiła zatem także transformację systemową, chociaż w odniesieniu do tamtych przemian określenie to nie bywa używane). Oznacza to, że począwszy od wybuchu II wojny światowej po ukonstytuowanie się rządu T. Mazowieckiego, który odrzucił realny socjalizm, Polska rozwijała się w warunkach braku suwerenności oraz nieefektywnego systemu społeczno-gospodarczego – jest to jedną z istotnych przyczyn nieprzewidywanych jeszcze zapóźnień cywilizacyjnych i gospodarczych.

Podnoszę w tej pracy także – ciągle mało uświadamianą – kwestię kosztów przechodzenia z jednego systemu do drugiego, dotkliwych szczególnie w początkowym okresie transformacji, a ponadto bardzo nierównomiernie obciążających poszczególne grupy społeczne.

W dalszej części pracy dokonuję podziału poprzedniego systemu polityczno-gospodarczego na podokresy, wykazując ściśle podporządkowanie polityki rolnej i rozwoju obszarów wiejskich władzy centralnej oraz aktualnym w danym okresie czynnikom ideologicznym oraz uwarunkowaniom politycznym. Następnie wskazuję na znaczenie przemian zapoczątkowanych w roku 1989 dla rozwoju wsi i rolnictwa. Przełom demokratyczny roku 1989 dokonywał się w warunkach zapaści gospodarczej. Krach gospodarki był jedną z przyczyn umożliwiających zmianę władzy, rzutował on także na dobór transformacyjnych rozwiązań, zwłaszcza w sferze gospodarki.

W części końcowej omawiam zmiany w polityce rozwoju wsi i rolnictwa, wynikające z integracji Polski ze strukturami europejskimi – wskazuję przy tym na to, co stanowi o sukcesie polskiej transformacji integracji europejskiej, jak też na niektóre jej słabe punkty.

16. Burny Ph., Gaziński B.¹³, Nieżurawski L., Sobków Cz., *Sustainable development implementation in Poland and in other Member States of the European Union*, "Toruń Business Review", 16 (2) 2017, ss. 5-17, ISSN: 1643-8175 (2451-0947).

Przy użyciu wybranych wskaźników wiodących podjęto próbę zbadania procesu zaawansowania rozwoju zrównoważonego w Polsce oraz w pozostałych państwach Unii Europejskiej. Z dokonywanych porównań wynika, że relatywnie korzystnie – w odniesieniu do średniej europejskiej kształtują się wskaźniki dotyczące środowiska naturalnego. Do zwiększenia tempa zmian w zakresie objętych analizą wskaźników przyczynia się wsparcie finansowe ze strony budżetu unijnego – przeprowadzone studium porównawcze przemawia za tym, iż uczestniczenie w strukturach europejskich jest jednym z bodźców wspierania gospodarki zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju.

II. Działalność dydaktyczna

Zajęcia dydaktyczne prowadzę przede wszystkim w Instytucie Nauk Politycznych UWM w Olsztynie na różnych kierunkach kształcenia, na studiach stacjonarnych i zaocznych, a sporadycznie i na innych wydziałach, w tym również na studiach podyplomowych i doktoranckich.

Pod moim kierunkiem ukończono ok. 20 prac magisterskich i ponad 40 licencjackich. Z mojej inicjatywy podpisano w 2009 roku umowę o współpracy dydaktycznej w ramach programu ERASMUS pomiędzy Uniwersytetem Warmińsko-Mazurskim a Agro-Bio-Tech w Gembloux, Université de Liege w Belgii (m. in. byłem współpromotorem pracy belgijskiej studentki A. Delmotte, która część doświadczeń swą pracę zrealizowała podczas kilkumiesięcznego pobytu w Polsce w ramach tego programu). Współpraca ta jest nadal kontynuowana.

Jestem także inicjatorem zawarcia umów w ramach tego programu z kolejnymi uczelniami:

- > Centre for European Studies, the Manipal University, India (2015);
- > Institute for Political Sciences, the Widzeme University, Łotwa (2016);
- > Gaziosmanpasa University, Turcja (2017).

W ramach programu ERASMUS począwszy od 2013 roku prowadzę wykłady dla zagranicznych studentów: *European Union. Retrospection and Prospects*. W ramach tego programu oraz przy sposobności innych wyjazdów naukowych za granicę odbywałem również wykłady dla studentów w Belgii, Niemczech, Rosji i Indii.

W roku akademickim 2016/2017 byłem opiekunem trzech tureckich studentów, przebywających na praktykach wakacyjnych w ramach (*Student Internship*) programu ERASMUS. Jeden z nich, Burak Altuk, z mojej rekomendacji jako *Jean Monnet Professor*

¹³ Mój udział jako współautora – 25%”: studium literatury, redakcja końcowa tekstu w języku angielskim.

uczestniczył w prestiżowej Szkole Letniej im. Jean Monneta w Paryżu. Podobną opiekę sprawuję nad czwórką kolejnych studentów z Turcji – w ramach letniej praktyki przygotowywać będą oni (latem 2018 roku) swoje prace licencjackie związane z relacjami Turcji i Polski oraz doświadczeniami polskiej transformacji systemowej oraz integracji europejskiej.

Moje międzynarodowe kontakty naukowo-dydaktyczne owocowały podpisaniem przez władze Uczelni umów o stałej współpracy z belgijskim Uniwersytetem w Liege oraz Uniwersytetem Manipal w Indiach.

Od ponad 10 lat uczestniczę systematycznie jako wykładowca w dorocznych Olsztyńskich Dniach Nauki oraz w Europejskiej Nocy Naukowca. W 2014 roku podjąłem współpracę z Uniwersytetem Dzieci.

Z mojej inicjatywy do programu studiów zostało wprowadzonych szereg przedmiotów, bądź też władze Uczelni zwracały się do mnie, abym prowadził zajęcia z wprowadzanych do programu dydaktycznego nowych przedmiotów – treści nauczania są w nich programem autorskim. Pierwszym takim przedmiotem, jeszcze w początkowym okresie mej pracy zawodowej, były problemy rolnictwa światowego – ówczesne Ministerstwo Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki zaleciło następnie, aby taki przedmiot został wprowadzony do nauczania i na innych uczelniach rolniczych, przesyłając „program ramowy”, oparty na moim programie nauczania.

Jako pierwsza osoba na ówczesnej Akademii Rolniczo-Technicznej w Olsztynie zainicjowałem prowadzenie zajęć dydaktycznych z zakresu, szeroko rozumianej, integracji europejskiej – propozycję taką złożyłem bezpośrednio po złożeniu przez Polskę, w kwietniu 1994 roku, wniosku o członkostwo w UE. Zajęcia te szybko znalazły się w ramach naukowo-dydaktycznego programu studiów europejskich Jean Monneta, w którym uczestniczę od lat ponad dwudziestu.

Całą grupę powiązanych z sobą przedmiotów (na różnych kierunkach, w różnym wymiarze godzin) prowadziłem po przejściu z ówczesnego Wydziału Zarządzania do Instytutu Nauk Politycznych: wspólna polityka rolna, historia integracji europejskiej, integracja europejska, europejska integracja gospodarcza, gospodarcze i polityczne problemy UE, problemy integracji europejskiej, instytucje i prawo europejskie, wykład monograficzny: Unia Europejska wobec wyzwań współczesnego świata, fundusze europejskie, strategie rozwoju regionalnego i lokalnego, czy politykę bezpieczeństwa Unii Europejskiej oraz relacje transatlantyckie.

Ponadto do programów innych zajęć, powierzanych mi do prowadzenia w ramach przydzielonych obowiązków dydaktycznych, wprowadzałem również autorskie treści programowe, nawiązujące do integracji europejskiej. Są to takie przedmioty jak: polityka agrarna, ekonomika rolnictwa, międzynarodowe stosunki gospodarcze, czy polityka gospodarcza i społeczna.

Działalność dydaktyczna, scharakteryzowana powyżej, owocowała wieloma publikacjami. Często były to najpierw artykuły popularno-naukowe i upowszechnieniowe a następnie powstawały na ich podstawie prace przedstawiane na konferencjach i seminariach naukowych, tak krajowych, jak i zagranicznych oraz artykuły naukowe, podręczniki i opracowanie monograficzne. Warto nadmienić, że współautorami kilkunastu artykułów naukowych są studenci, wykonujący pod moim kierunkiem prace dyplomowe. Wymienić

tutaj trzeba A. Rutkowską-Rock (książka p t. *Uczestnictwo Polski w międzynarodowym rynku rolnym*, B. Wanota (unikalny artykuł p t. *Działalność UNRRA i jej pomoc dla rolnictwa polskiego*, R. Bielusia (artykuł pt. *Rolnictwo w powiecie przemyskim w pierwszych latach powojennych*).

Moja działalność dydaktyczna nie ogranicza się do formalnie podjętych obowiązków i murów Uczelni. Należy tutaj wspomnieć o mojej wieloletniej współpracy z Warmińsko-Mazurskim Ośrodkiem Doradztwa Rolniczego. Wkrótce po złożeniu przez Polskę wniosku o członkostwo w UE przeprowadziłem cykl ponad 50 szkoleń przygotowujących rolników, doradców rolnych, nauczycieli i pracowników lokalnej administracji do perspektywy członkostwa w Unii – było to pierwsze tego rodzaju przedsięwzięcie w kraju. Współpracowałem wtedy z włoskim konsultantem, Fabio Drago, a następnie z belgijskim profesorem, specjalizującym się w zagadnieniach wspólnej polityki rolnej oraz rozwoju obszarów wiejskich, Philippe Burny (m. in. zrealizował on 30-godzinny cykl wykładowy o wspólnej polityce rolnej). Dodatkowym wynikiem tej współpracy były też publikacje. W późniejszym okresie szkolenia takie prowadziłem najczęściej samodzielnie. Bardzo ważną częścią tej pracy „od podstaw”, przygotowującej przez kilka lat różnorodne kręgi społeczeństwa do przeszłego członkostwa Polski w Unii Europejskiej, a kontynuowane i obecnie są publikacje popularnonaukowe i publicystyczne, podejmujące szeroko rozumianą problematykę europejską.

Od szeregu już lat prowadzę wykłady na Uniwersytecie Trzeciego Wieku oraz Akademii Trzeciego Wieku w Olsztynie. Często jestem zapraszany na wykłady i spotkania dyskusyjne z młodzieżą szkolną. W ramach Europejskiego Polsko-Niemieckiego Centrum Młodzieży, bywałem też zapraszany na wykłady dla goszczących w nim grup młodzieży z Niemiec (w języku angielskim).

W roku akademickim 2017/2018 zainicjowałem współpracę z Regionalnym Ośrodkiem Debaty Międzynarodowej w Olsztynie.

Problematykę dziedzictwa kultury, europejskich relacji politycznych i gospodarczych upowszechniam od lat w cyklu felietonów *Europa w blasku i cieniu*, publikowanych w miesięcznym biuletynie „Wiadomości Uniwersyteckie”. Ponadto zagadnienia te upowszechniam w wywiadach dla lokalnych środków społecznego przekazu, przede wszystkim w rozmowach i wywiadach dla Radia „Olsztyn” i uniwersyteckiego Radia UWM-FM. Stanowią one istotny element wieloletniej prowadzonej przeze mnie działalności popularyzującej problematykę integracji europejskiej.

Treści zawarte w tych artykułach były przydatne w przygotowywaniu wykładów dla studentów, stanowiły też często punkt wyjścia do powstawania prac naukowych, podręczników, czy referatów konferencyjnych. Stąd też postanowiłem je uwzględnić w wyodrębnionej części dorobku.

III. Działalność organizacyjna

1. Członkostwo w stowarzyszeniach naukowych

W związku z moją pracą zawodową a także osobistymi zainteresowaniami jestem bądź byłem w latach wcześniejszych członkiem kilku stowarzyszeń naukowych:

1. Polskie Towarzystwo Nauk Politycznych;

2. Polish European Community Studies Association;
3. European Association of Agricultural Economists;
4. International Association of Agricultural Economists;
5. Polskie Towarzystwo Ekonomiczne (przez wiele lat: prezes koła uczelnianego).

2. Przedsięwzięcia w zakresie współpracy międzynarodowej

1. Współpraca z ekspertami amerykańskimi z VOCA (*Voluntary Overseas Cooperative Assistance*) w latach 1990-1991 w ich projekcie wspierającym odbudowę sektora spółdzielczego na obszarach.

Warmia i Mazury były jednym z pięciu wybranych regionów realizacji projektu. W jego trakcie odbyto szereg rozmów i konsultacji z rolnikami, przedstawicielami samorządów i administracji publicznej. Trwałym wynikiem tego projektu było zorganizowanie od podstaw lokalnej spółdzielczości mleczarskiej w Pieckach i w Łukcie. Uczestniczyłem w nim jako lokalny ekspert, na zaproszenie strony amerykańskiej.

2. Współorganizator (wraz z *Faculte des Sciences Agronomiques de Gembloux*) miesięcznego pobytu studialnego grupy studentów ART w Belgii, 1990;

Wizyta dała sposobność wszechstronnego poznania belgijskiej gospodarki żywnościowej. Odwiedzono gospodarstwa rolne o różnych profilach produkcji, zakłady przetwórcze oraz wiele jednostek naukowo-badawczych związanych z rolnictwem, stowarzyszenia rolnicze, podmioty administracji publicznej i in. Pobyt polskich studentów w Walonii wywołał spore zainteresowanie środków masowego przekazu (artykuły prasowe, wywiady w TV i radio). Przedstawiłem wtedy wykład o transformacji systemowej i jej wpływie na polskie rolnictwo.

3. Współorganizator (wraz z *Faculte des Sciences Agronomiques de Gembloux*) dwutygodniowego pobytu studialnego grupy studentów belgijskich w Polsce, 1991;

Podczas ponad dwutygodniowego pobytu grupa belgijskich studentów zapoznawała się z problematyką wsi polskiej na przykładzie trzech regionów: Warmii i Mazur, Mazowsza oraz Małopolski.

4. Przewodniczący Jury „Olimpiad Wiedzy o Unii Europejskiej”, ODR Kościelec, 1997; ODR Stare Pole, 2000, Gmina Kętrzyn 2000, finał wojewódzki olimpiady ogólnopolskiej wiedzy o UE dla uczniów szkół średnich, Olsztyn, 2004 i 2005;

5. Współorganizator dwóch wyjazdów rolników i doradców rolnych do Danii w 1997 i 1998 roku, ODR Olsztyn i Ambasada Danii w Warszawie;

Celem wyjazdu było uczestniczenie w Targach Rolnych w Herring. Wizytowano wybrane gospodarstwa rolne, a w centrum doradztwa rolniczego w Skejbach (pierwszy pobyt) odbyło się seminarium n. t. wspólnej polityki rolnej i jej wpływu na duńskie rolnictwo.

6. Współorganizator dwóch polsko-szwedzkich seminariów naukowych dotyczących wspólnej polityki rolnej, NOVABA, Agricultural University of Uppsala, ART Olsztyn, listopad i grudzień 1998;

7. Ekspert lokalny, współpracujący przy opracowywaniu strategii rozwoju woj. warmińsko-mazurskiego z konsultantami brytyjskimi z HALCROW, Urząd Marszałkowski w Olsztynie, 1999;
8. Współorganizator studialnego wyjazdu rolników i doradców rolnych do Włoch, ODR Olecko, 1999;
9. Wykładowca przeprowadzający szkolenie personelu Urzędów Marszałkowskich, Luso Consult, Hamburg, FDPA, Warszawa, 2000;
10. Wykładowca przeprowadzający szkolenie dot. integracji europejskiej, National Agency for Regional Development, Wilno, 2001;
11. Wykładowca przeprowadzający szkolenie, dot. integracji europejskiej, Urząd Marszałkowski w Olsztynie 2002;
12. Członek Jury (Selection Board) dorocznego konkursu prac doktorskich "Local and regional authorities in the European Union", Bruksela, Komitet Regionów, październik 2010. W międzynarodowym zespole kilkunastu jurorów tego konkursu, byłem jedynym zaproszonym z Polski.
13. Współorganizator pobytu studialnego grupy belgijskich studentów w Polsce, Agro-Bio-Tech, Gembolux, Universite de Liege, wrzesień 2012.

Co roku belgijska grupa studentów poznaje problematykę polityki rolnej państwa oraz rozwoju wsi i rolnictwa w jednym z wybranych krajów. W roku 2012 wybór padł na Polskę (rozważano Czechy). Studenci odwiedzili cztery regiony Polski. Byłem gospodarzem ich pobytu w Olsztynie.

IV. Uczestnictwo w międzynarodowych projektach badawczych i naukowo-dydaktycznych

A. *Jako wyłączny wykonawca, bądź osoba odpowiedzialna za projekt*

- 3.1. Grant badawczy dotyczący porównania transformacji systemowej w Polsce i na Węgrzech, Central European University, Praga (półtora roku, 1992 – 1993).
Na jego podstawie powstały cztery artykuły naukowe.
- 3.2. "PHARE FIESTA II": dwa granty: a) wydawniczy (opracowanie i opublikowanie czterech wkładek dotyczących integracji europejskiej w kwartalniku "5 + X"); b) „Integracja europejska szansą dla społeczności lokalnych” (cykl szkoleń, seminaria, konkurs dla młodzieży szkolnej) – gmina Miłomłyn (jeden rok, 2000).
- 3.3. „Inicjatywy Proeuropejskie” grant „Edukacja proeuropejska w gminie Kętrzyn” (półtora roku, 1999 – 2000).

Granty "PHARE FIESTA II" oraz „Inicjatywy Proeuropejskie” realizowane były w okresie toczących się negocjacji akcesyjnych. Miały one zatem nie tylko walor dydaktyczny, popularyzując problematykę integracji europejskiej w szerokich kręgach społeczeństwa, począwszy od młodzieży szkolnej (poza spotkaniami dyskusyjnymi, przeprowadzono m. in. konkurs wiedzy o UE) po szkolenia i warsztaty dla różnego kręgu adresatów, w tym także

cykl wykładów dla nauczycieli szkół średnich, przygotowujący do prowadzenia lekcji dotyczących integracji europejskiej – wpisywały się także w ogólne działania poprzedzające akcesję Polski do Unii Europejskiej.

Należy także nadmienić, iż realizacji obydwu wymienionych grantów towarzyszyła intensywna praca badawcza, znajdująca udokumentowanie w przygotowaniu nowatorskiego w tamtych latach podręcznika *Unia Europejska nie tylko dla początkujących* (dwa wydania: w 2000 i 2002 roku) oraz innych, powstałych w tym okresie, a ujętych w wykazie publikacjach.

3.4. SOCRATES – zawarcie porozumienia o dwustronnej współpracy z Faculte des Science Agronomiques de Gembloux, Belgia: program wieloletni, do roku 2014. Współpraca kontynuowana i w latach kolejnych, m. in. w ramach programu ERASMUS, J. Monnet oraz grantów i stypendiów badawczych

3.5. Jean Monnet Programme:

- a) *Economic Issues of European Integration*, European Module, 1995 – 2001;
- b) *Bridging the Two Millenia. Polish Agriculture as Challenged by the European Integration*, Permanent Course, 1996 – 2002;
- c) *Policy for Rural Development in the European Community*, Permanent Course, 1999 – 2004;
- d) *European Community and Economic Development*, J. Monnet Chair, 2002 – 2007;
- e) *European Union. Retrospection and Prospects*, Jean Monnet European Centre of Excellence, 2007 – 2012.

Z międzynarodowych projektów badawczych i dydaktyczno-naukowych, w których dotychczas uczestniczyłem, szczególnie cenię Program Jean Monneta. W czasie wieloletniej aktywności w tym programie Unii Europejskiej „przechodziłem” różne jego etapy od Modułu Europejskiego poprzez Katedrę im. Jean Monneta po kierownictwo zespołowym Europejskim Centrum Doskonałości.

W ramach Centrum, którego byłem inicjatorem a następnie koordynatorem, w okresie pięciu lat (do roku 2012 włącznie) odbyło się m. in.:

- 50 wykładów otwartych z udziałem zaproszonych gości z różnych ośrodków naukowych Polski i kilku naukowców z zagranicy;
- pięć dorocznych konferencji naukowych (których byłem sekretarzem naukowym a następnie redaktorem monografii, będących ich plonem naukowym);

Na szczególną uwagę zasługuje ta, która poświęcona była Stanisławowi Swianiewiczowi w 10-tą rocznicę jego śmierci. Ich plonem naukowym jest opublikowanie sześciu książek pod moją redakcją. W przypadku bowiem monografii, poświęconej Swianiewiczowi, jedynej tego rodzaju, spotkała się ona z tak dużym odzewem (cały nakład rozszedł się w ok. miesiąc), że – zamiast dodruku, czy drugiego wydania – postanowiłem tej postaci poświęcić drugą książkę (obszerniejszą od pierwszej o ok. 50%).

- ponad 30 wykładów dotyczących prawa europejskiego (w zakresie weterynarii) oraz ochrony środowiska.

Osoby uczestniczące w projekcie udzieliły ponad 80 wywiadów dotyczących problematyki europejskiej w lokalnych środkach przekazu społecznego.

Dwukrotnie odbywały się „Dni Europejskie” z udziałem b. posłów Parlamentu Europejskiego (na zaproszenie Centrum Doskonałości im. J. Monneta, w ramach programu “EP to the Campus”) – z Wielkiej Brytanii i Niemiec.

Centrum było współorganizatorem jednej z cyklicznych konferencji „Dawna medycyna i weterynaria”. Ponadto zorganizowanych zostało 10 seminariów „Only One Earth”, poświęconych problematyce ochrony środowiska przyrodniczego.

W ramach działalności Centrum zrealizowałem w Europejskim Polsko-Niemieckim Centrum Młodzieży w Olsztynie, powtarzany pięciokrotnie w kolejnych latach, cykl 30-godzinnych wykładów „Z Unią Europejską za pan brat” oraz – w Oddziale Wojewódzkim Stowarzyszenia *Civitas Christiana* sześć „mini-konferencji”, dotyczących wybranej problematyki europejskiej.

W okresie przed wejściem w życie Traktatu z Lizbony, przeprowadziłem – na terenie całego województwa – 25 spotkań dyskusyjnych na ten temat. Zorganizowałem także 10 seminariów n. t. „Warmia i Mazury – region przygraniczny z Obwodem Kaliningradzkim Federacji Rosyjskiej”. Europejskie Centrum Doskonałości prowadziło też stałą współpracę z olsztyńskim Uniwersytetem Trzeciego Wieku.

Uczestnictwo w tym projekcie, przeze mnie koordynowanym, przyczyniło się do powstania trzech książek i ponad 40 innych publikacji naukowych, w których znalazły się m. in. zapisy referatów i wykładów, wygłaszanych przez zaproszonych gości.

Warto wzmiankować – w kontekście mojej kilkunastoletniej działalności w programie Jean Monneta, że z mojej inicjatywy w Olsztynie nadano dwu nowym ulicom imiona Roberta Schumana oraz Stanisława Swianiewicza.

W ramach tego projektu bywałem wielokrotnie zapraszany – jako jedna z kilku, bądź kilkunastu osób z Polski – na Światowe Konferencje im. J. Monneta (nie uwzględniam ich w wykazie, gdyż referaty przedstawiane są tam tylko osoby zaproszone).

Należy wspomnieć o jeszcze jednym aspekcie wieloletniego uczestnictwa w programie Jean Monneta – jest nim interdyscyplinarność, integracja naukowców zajmujących się aspektami integracji europejskiej, tak w kraju, jak i za granicą: organizowanie konferencji, powstawanie zespołów badawczych, składanie wniosków grantowych, czy formalizowanie zawiązywanej współpracy poprzez zawieranie porozumień pomiędzy uczelniami, czy umowy partnerskie w ramach programu ERASMUS.

B. *Jako osoba współkierująca projektem*

- 3.6. Grant badawczy *Eude du commerce agricole et agro-alimentaire entre la Pologne et la Belgique et entre la Pologne et l'Espagne. Etude du fonctionnement des institutions publiques charges de la promotion interieure et exterrieure des proudits agro-alimentaitres*. Partnerzy: ART, Olsztyn, Universidad Politecnica de Madrid, Faculte des Sciences Agronomiques, Gembloux, Belgia, Action for the Cooperation in the Fields of Economics, Komisja Europejska, 1992.
- 3.7. Grant badawczy dotyczący polityki agrarnej i gospodarki żywnościowej z uwzględnieniem organizacji rynków rolnych gospodarki w Polsce, Partnerzy: ART, Olsztyn, Faculte des Sciences Agronomiques, Gembloux, Belgia, COPERNICUS, Komisja Europejska, 1995 – 1996.
- 3.8. Project badawczy *Obszary wiejskie i reforma Wspólnej Polityki Rolnej z perspektywy regionu warmińsko-mazurskiego i regionu Walonii*. Partnerzy: UWM Olsztyn oraz Agro-Bio-Tech Gembloux, Universite de Liege, projekt w ramach „programu

wykonawczego do Umowy o współpracy między Rządem RP a Rządem Regionu Walonii”, 2011-2013.

V. Redakcja książek

1. *Warmia i Mazury w 90-lecie odzyskania przez Polskę niepodległości*, (red. Gaziński B.), INP UWM Olsztyn, 2009, s. 126, ISBN 978-83-895-35-7.

Publikacja jest plonem dyskursu naukowego, towarzyszącego drugiej dorocznej konferencji Europejskiego Centrum Doskonałości im. J. Moneta UWM w Olsztynie – byłem jej inicjatorem, sekretarzem naukowym i redaktorem niniejszego tomu. Konferencja odbyła się pod honorowym patronatem Marszałka województwa, a swoje prace przedstawili politolodzy i historycy olsztyńskiego środowiska naukowego.

Tematyka prac była zróżnicowana, ale wewnętrznie spójna – podejmowała kwestie istotne od czasów dawniejszych po współczesność. Znajdziemy tutaj m. in. omówienie sylwetek politycznych zasłużonych dla polskości tych ziem W. Kętrzyńskiego oraz F. Leyka. Inny z autorów przedstawia Warmię i Mazury w polskiej myśli politycznej lat 1795-1920. Nie zabrakło też, w kolejnych częściach książki, problematyki mniejszości ukraińskiej, związanej ze zmianami powojennymi oraz współpracy zagranicznej samorządu wojewódzkiego, odrodzonego w ostatnim dwudziestolecu. Na uwagę zasługuje też praca pokazująca kulisy lokalnego życia politycznego w początkowym okresie transformacji systemowej.

W tomie tym zamieszczam i swoją pracę, dokumentującą powstanie i rozwój NSZZ „Solidarności” na b. Akademii Rolniczo-Technicznej, a zatem wydarzenia w których uczestniczyłem jako jeden ze współorganizatorów, w tym – mało szerzej znany, polityczny proces, w którym w okresie stanu wojennego aresztowano ponad dwudziestu pracowników i studentów ART a następnie większość z nich skazano na kary bezwarunkowego pozbawienia wolności.

2. *Stanisław Swianiewicz (1899 - 1997): ekonomista, sowietolog, historyk*, (red. Gaziński B.), UWM Olsztyn, 2010, s. 151, ISBN 978-83-89559-02-9.

Tematem pierwszej ogólnopolskiej konferencji naukowej Europejskiego Centrum Doskonałości im. J. Moneta UWM było przybliżenie życia i dokonań prof. Stanisława Swianiewicza w 10. rocznicę jego śmierci.

Postać ta – zapisana trwale w najnowszej historii Polski jako autora wspomnień „W cieniu Katynia” „ostatniego świadka” tych wydarzeń – jest bardzo mało znana jako sowietologa, ekonomisty i publicysty wileńskiego środowiska naukowego przed wojną, a po jej zakończeniu – profesora kilku zagranicznych uniwersytetów (Polskę odwiedził tylko raz, u schyłku swojego życia – na początku lat 1990-tych).

Olsztyn okazał się bardzo dobrym miejscem dla tak pomyślanej konferencji (był to jedyny tego rodzaju akcent upamiętniający tę postać, tak w Polsce, jak i poza jej granicami), nie tylko z powodu „kresowych” korzeni wielu mieszkańców, ale także dlatego, że emerytowanym profesorem UWM jest córka prof. Swianiewicza, Maria Nagieć.

Unikalny tom materiałów konferencyjnych jest jedyną tego rodzaju publikacją. Zostały w nim scharakteryzowane wszystkie książki prof. Swianiewicza (poza, powszechnie znanymi, *W cieniu Katynia*), jego pozostałe prace politologiczne i ekonomiczne oraz bogata działalność publicystyczna, tym – dokumentująca jego podejście do mniejszości narodowych, zamieszkujących kresy RP. Mojego autorstwa jest omówienie znaczącej monografii naukowej Swianiewicza o znaczeniu obozów pracy dla gospodarki radzieckiej (*Forced labour and economic development ...*), która nigdy nie ukazała się w Polsce. W „Aneksie” opublikowano

po raz pierwszy wiele dokumentów, jak chociażby „Zeszyt ewidencyjny”, wypełniony własnoręcznie w 1942 roku przez Swianiewicza, gdy trafił on do Armii Andersa, czy list, wystosowany w Londynie do premiera Mikołajczyka w listopadzie 1944 roku, w którym przestrzegał go przed powrotem do Kraju.

3. *Stanisław Swianiewicz: ekonomista, sowietolog, historyk idei* (red. Gaziński B.), UWM Olsztyn, 2011, s. 252, ISBN 978-83-89559-07-4.

Wielki rezonans społeczny, jak też wyczerpanie pierwszej książki w okresie niespełna miesiąca, przyczyniły się do powstania jeszcze jednej książki o prof. Swianiewiczu. Zmieniony jej tytuł nie jest przypadkiem – wskazuje, że nie jest to bowiem drugie wydanie, lecz kolejna publikacja. Co prawda, znalazły się w niej wszystkie wcześniej opublikowane prace, ale została ona poszerzona o 50% w porównaniu do pierwszej książki o nowy materiał. Odrębny rozdział, mojego autorstwa, poświęcony został rozprawie habilitacyjnej S. Swianiewicza „Lenin jako ekonomista”, a w innym scharakteryzowano jego udział w kampanii wrześniowej. Ponadto po raz pierwszy opublikowano bogaty wybór listów do córki Marii oraz jej relację wspomnieniową o losach rozdzielonej przez wojnę rodziny. „Aneks” wzbogacony został o nowe dokumenty a „Bibliografia” prac S. Swianiewicza przejrzana i uzupełniona.

4. *Dwadzieścia lat transformacji systemowej na Warmii i Mazurach: doświadczenia - oceny - perspektywy*, (red. Gaziński B.), UWM Olsztyn, 2011, s.169, ISBN 978-83-89559-06-07.

W materiałach kolejnej pokonferencyjnej publikacji Europejskiego Centrum Doskonałości im. J. Moneta UWM dominują trzy główne wątki: polityczny (pierwsze prace, dotyczący kultury (cztery kolejne) oraz problematyki gospodarczej (pięć pozostałych). Interesujące jest przedstawienie kulis wydarzeń związanych z wyborami 4 czerwca 1989 roku w obrębie rządzącej wtedy koalicji. W trzech rozdziałach podejmowane są z kolei kwestie wielokulturowego dziedzictwa regionu. Lokalną problematykę gospodarczo-społeczną reprezentują prace o przekształceniach w b. PGR i ich następstwach, polityce regionalnej oraz współpracy Warmii i Mazur z obwodami: kaliningradzkim oraz rówieńskim.

Zwracam uwagę na dwie – moim zdaniem – szczególnie oryginalne prace: o dziedzictwie polskim w Dorpacie oraz odsłaniającej kulisy wyborów z czerwca 1989 roku w b. woj. olsztyńskim i wiele ówczesnych dylematów społeczno-politycznych. Niniejszą książkę zamykają dwie prace o problematyce bardziej ogólnej: przedstawiająca dokonania ostatnich dziesięcioleci integracji europejskiej oraz – napisana przeze mnie – wskazująca na powiązania polskiej transformacji systemowej z dążeniami do członkostwa w Unii Europejskiej.

5. *Szkice europejskie: historia - polityka - gospodarka*, (red. Gaziński B.), UWM Olsztyn, 2011, s. 218, ISBN 978-83-89559-08-1.

Czwarta już doroczna konferencja im. J. Monneta również nawiązywała do rocznicy – była to 60. rocznica ogłoszenia Deklaracji Schumana. Z uwagi na szeroki temat, jedynie dwie prace dotyczą problematyki Warmii i Mazur i – również dwie – najnowszej historii Polski. Wszystkie pozostałe artykuły podejmują problematykę integracji europejskiej. Podjęmowana jest m. in. kwestia współczesnego odczytania znaczenia Deklaracji Schumana, suwerenności

państw członkowskich i ich żywotnych interesów narodowych jak również istoty samej Unii Europejskiej (jeden z autorów stawia w tytule pytanie – jest to „wspólnota, czy imperium”).

W rozdziale mojego autorstwa dokonuję syntetycznego podsumowania siedmioletniej obecności Polski w strukturach Unii Europejskiej. Zwracam m. in. uwagę na, dość rzadko podnoszony aspekt członkostwa, jakim jest doskonalenie struktur instytucjonalno-prawnych państwa, poddanego gruntownej transformacji systemowej.

Dwie końcowe prace podejmują kwestie rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich. O perspektywach reform wspólnej polityki rolnej pisze jej wybitny znawca, a zarazem wieloletni mój współpracownik, belgijski profesor Philippe Burny.

6. *Szkice europejskie. Unia Europejska wobec wyzwań współczesności*, (red. Gaziński B.), UWM Olsztyn, 2015, s. 217, ISBN 978-83-89559-34-0.

Piąta doroczna konferencja naukowa Europejskiego Centrum Doskonałości im. J. Moneta UWM (odbyła się 5 czerwca 2012 roku) nawiązywała do dwudziestej rocznicy podpisania przez Polskę (Bruksela, 16 grudnia 2011 roku) układu stowarzyszeniowego. W dwadzieścia lat później Polska kończyła półroczny okres przewodnictwa w Unii Europejskiej. Wydarzenia te, w pewien symboliczny sposób kończą pierwszy etap integracji Polski ze strukturami europejskimi – starań o członkostwo w Unii Europejskiej (i innych organizacjach, jak Rada Europy, czy NATO) – coraz częściej jest ona postrzegana jako lider obszaru Europy Środkowej i Wschodniej.

Poza przedstawicielami olsztyńskiego środowiska naukowego, w konferencji uczestniczyli reprezentanci sześciu innych uczelni, w tym zagranicznej (Belgia). Przedstawione prace koncentrowały się wobec czterech głównych wątków tematycznych: wymiar ogólny integracji europejskiej, wymiar lokalny i regionalny integracji europejskiej, aspekty gospodarcze i polityczne integracji europejskiej oraz aspekty kulturowe integracji europejskiej. Moim wkładem jako autora do niniejszej publikacji jest syntetyczne spojrzenie na dwudziestolecie integracji Polski z Unią Europejską od podpisania układu stowarzyszeniowego (1991) po Prezydencję (2011).

VI. Staże i stypendia zagraniczne

1. Uniwersytet Ekonomiczny w Budapeszcie, 1987 (miesiąc).

Do mojego rozwoju naukowego przyczyniły się w pewnej mierze staże i stypendia zagraniczne. Zapoczątkowane one zostały przez miesięczny pobyt na Uniwersytecie Ekonomicznym w Budapeszcie. Owocował on. opublikowaniem studium nad węgierskimi reformami. A już sam tytuł: *Gospodarka węgierska – potrzeba bardziej śmiałych reform* wskazywał na ich ograniczenia systemowe. Zainteresowania te kontynuowałem jednak kilka lat później, podejmując badania nad doświadczeniami pierwszych lat transformacji na Węgrzech i w Polsce.

2. Centralny Uniwersytet Hyderabad, Indie 1992 (stypendium Rządu Indii, cztery miesiące).

Kilkumiesięczny pobyt w ramach dwustronnej polsko-indyjskiej współpracy w zakresie kultury i nauki stanowił swego rodzaju ukoronowanie a zarazem zamknięcie kilkuletniego etapu zainteresowań naukowo-dydaktycznych w zakresie gospodarki i polityki rolnej krajów rozwijających się. Powstała wtedy monografia dotycząca polityki rolnej i rozwoju obszarów wiejskich powojennych Indii oraz

kilka innych artykułów dotyczących problematyki społeczno-politycznej tego kraju.

3. Uniwersytet Reading, Wielka Brytania, 1998 (program TEMPUS, 5 tygodni).
4. Uniwersytecki Wydział Nauk Rolniczych, Gembloux, Belgia, 1998 (program TEMPUS, 5 tygodni).

Dwukrotne staże naukowe w ramach programu TEMPUS, w Gembloux w Belgii i Reading w Wielkiej Brytanii przypadły już na ten nowy okres zainteresowań – skupiania się w badaniach i dydaktyce na problematyce integracji europejskiej. Pobyty te ułatwiły ukończenie dwóch książek z tego zakresu. Ponadto, w ramach tego programu, w roku 1992 byłem wykładowcą na seminarium naukowym zorganizowanym przez uniwersytet TEI, Larissa w Grecji.

5. MASHAV, Shefaim, Izrael 1999 (trzytygodniowe seminarium szkoleniowe).

Istotnym doświadczeniem zawodowym było również uczestnictwo w kilkutygodniowym międzynarodowym kursie dotyczącym polityki rolnej i rozwoju obszarów wiejskich w Shefaim w Izraelu, na który zostałem zaproszony przez rządową agencję MASHAV.

6. FNSR (National Fund for Scientific Research), Bruksela – trzymiesięczny pobyt badawczy na Universite de Liege, Agro-Bio-Tech Gembloux (15 maja – 15 sierpnia 2015)

Pobyt ten umożliwił kontynuację studiów nad wspólną polityką rolną oraz aktualnymi procesami rozwojowymi Unii Europejskiej – wykorzystano szeroko zbiory Biblioteki Komisji Europejskiej. Podczas pobytu odbyto 14 wizyt roboczych i konsultacji w różnorodnych instytucjach w Brukseli. Do najważniejszych wyników pobytu należą: 7 publikacji naukowych oraz cztery referaty wygłoszone na konferencjach w Polsce i w Grecji.

B. Gzicki